

Teknős Miklós fotóriporter az állatfotózásról, a Linhof technikáról, a pipacsról, a meg nem örökített lányról, kedvenc kollégáiról, a torkolattüzekről és fűtől golyókról, a környezetszennyező színekről és az ördögtől való beavatkozásról.

Kezdjük a szokásos kérdéssel: miként lettél fotós?

Mint sokaknak, nekem is volt egy Pajtás gépem, egy kis bakelit box-gép, amelyen lehetett három rekeszt és három időt állítani. Ez nagyon jó játék volt. Végül aztán a Práter utcai szakmunkásképzőben kötöttem ki.

- Mint ismeretes, ez egy emelt szintű, érettségi után abszolválható képzés volt.

- Előbb a jogra jelentkeztem, de szerencsére kirúgtak, aztán így kerültem ide, és fényképész szakmunkás lettem. Az első munkahelyem - a gyakorlati évem - a Nemzeti Galéria volt, ahol múzeumi fotográfusként dolgoztam. Ezután egy színes heti laphoz, a Magyar Mezőgazdasághoz kerültem. Itt lehúztam öt évet.

- Ott tehát fotóztál mindent: lovat, traktort, malacot, tehenet, fejest, aratást, gyümölcsöt, szüretet, szőlőt-bort?

- Valóban, ez egy nagyon jó iskola volt, mint ahogy akkoriban működött a szakma, a fotósok elkezdtek egy kisebb lapnál, ahol nem volt olyan nagy a felelősség, nem lehetett akkorát hibázni. Megismertem az országot, a szakmát, nem volt „élet halál”, meg nem ismételtető protokoll, hanem megvárhattam, amíg a traktoros húz még egy barázdát.

- Milyen különlegességei vannak falu, a mezőgazdaság fotózásának?

- Például az állatfotózásnak nagyon fontos alapszabályai vannak. Nem mindegy, hogy a lábai hogy állnak, és egy kan disznónál még a heréknek is látszaniuk kell. Előfordult, hogy három átszállással elutaztam a világ végére, és olyan köd volt, hogy nagylátószögűvel kellett fotóznom, mert alappal már nem látszott a disznó.

- Abban az időben milyen nyersanyagra dolgoztál?

- Kodak Ektachrome diára. Az nagyon szép nyersanyag volt. Volt egy saját, 6x6-os Rolleiflexem, 2,8-as Planar objektívvel, de Linhof Technikával is dolgoztam. Azzal tényleg úgy volt, hogy mindenki vigyázzban állt, amíg beállítottam. A szerkesztőim azt követelték, hogy a kép szép színes és éles legyen. Máskor meg vittem a fotót, amit lehasalva készítettem a búzatábla szélén: előtérben a pipacsok, középen a hajladozó búza, felette a kék ég, és megvártam, amíg a pacsirta is berepül. Tiszta Paál László volt. Erre az lett a reakció: Hogy' gondolja Teknős elvtárs, a pipacs az gyomnövény. Azt válaszoltam, hogy nem gyom, hanem komplementer, mert az ég kékjének a kiegészítője. Az érvelésemet nem nagyon díjazták. Be akartak íratni a mosonmagyaróvári mezőgazdasági főiskolára.

- Ideje, hogy tanulj egy kis szakmát is!

- No, ekkor sikerült elmenekülnöm a Népszava szerkesztőségébe.

- Ez már egy hajtós helynek számított. A nyugis hetilap után élvezted a feszültséget, mint egy ifjú titán?

- Élveztem, de abban az időben még mások voltak a követelmények és más volt a tempó. Minden nap két riport jelent meg. Az első oldalra valamilyen termelési összeállítás került, a hátsó oldalra pedig valami színes, mondjuk: tavasz van, búgnak a kutyák. Ez így könnyűnek tűnik, de mindennap meg kellett csinálni, és elég hamar újra rád került a sor. De én önként

hajtottam a fejem az igába, szerettem ezeket a színes anyagokat fotózni.

Az ötleteket nektek kellett vinnetek?

Igen. Ha virágzott az orgona, ha beérett a dinnye, és ha leesett az első hó. Talán az első héten történt meg, hogy jöttem haza riportból egy gyárból és meséltem a kollégáknak, hogy milyen csodálatos alakú, gyönyörű nőt láttam az utcán hazafelé. Leadtam a filmet hívatni, és amikor jöttem vissza a büféből, látom, hogy mindenki az én anyagomat vizsgálja. Gondoltam magamban, hogy azért ilyen jó anyagot nem csináltam az Akkumulátorgyárban. Aztán megkérdezték, hogy akiről beszéltem, arról a csajról, hol van a kép? Akkor döbbsentem rá, hogy tényleg, nem készítettem róla fotót. Csak megnéztem. Ez volt az első és az utolsó, hogy valamit megnéztem, és nem fotóztam le.

- Ez a történet örök tanulság minden fotósnak.

- A szakmám erről szól: amit elmesélésre érdemesnek tartok, azt nekem képekben kell elmesélnem. Ezek után mindent megörökítetem, amit érdekesnek találtam. Pedig az még a filmes korszakban volt, amikor kiszámoltuk, hogy egy kocka hat-harmincba kerül. Ezzel jó, ha tisztában volt az ember, még akkor is, ha aránylag szabadon használhattunk filmet. Ezt kiharcolta a fotórovat vezetője. Nem az volt a szűk keresztmetszet. Ezen nem múlhatott egy-egy jó felvétel. A digitális korszakban ez teljesen megváltozott, a nyersanyag semmibe nem kerül, mert hogy nincsen.

- Kik voltak a kollégáid?

- A nyolcvanas évek második felében voltunk, Fejér Gábor volt a rovatvezető, aki Rédei Ferencet követte. Tőle tanultam meg a szakmát igazából. Később ő is ide került képszerkesztőnek, tehát ismét kollégák vagyunk. Nagyon jó csapat és jó iskola volt. Azóta a többiek is szép pályát futottak be. Kiss-Kuntler Árpád a Heti Világgazdaságnál képszerkesztő, Batha László a másik oldalra állt, egy nagy nyomdai előkészítéssel foglalkozó cége van. T. Balogh László a Reuters magyarországi tudósítója.

- Előfordult-e, hogy valamit nem lehetett közölni?

- Néha ez is megesett. Ilyenkor az ember büszke volt a teljesítményére, és megnéztük egymás anyagait. Ez nem feltétlenül politikai téma kellett legyen, hanem mondjuk egy gyárban készült riport. Olyat már nem vártak el, hogy Rákosi elvtársnak igenis van haja, de azt mondták, hogy ez most nem aktuális, meg, hogy néz ki ez a műhely: egy-egy szégyenletesen lepusztult üzemben készített felvételnél, amire még rá is játszott az ember. Egy szakszervezeti lapban mégsem lehet ilyet közölni. Ez annyira igazi volt, hogy nem fért bele a lakkozott koncepcióba.

- A saját érdeklődésed szerint miket fotóztál?

- Életképeket, zsáneres fotókat csináltam. Nem akartam a házak árnyékát vagy köveket fotózni. Nem vagyok az a művészalkat, aki függetleníteni tudja a napi munkáját a saját örömeire készített fotóktól.

- A lapnál nyilván nemcsak termelési riportot, hanem politikai protokollt is fotóztál. Kiket, milyen érdekes eseményeket örökítettél meg?

- Nagyon büszke voltam az akkori protokoll fotóimra. Ez már a Kádár utáni időkből volt, például az utolsó MSZMP elnökről, Grósz Károlyról nagyon jó sorozatom volt, protokoll és privát, otthoni képek.

- Grósz, mint ember...

- Újra megnézve az ilyen képeket, ízt tapasztaltam, hogy vannak olyanok, amelyeket az idő megérlelt, érdekessé váltak, mások meg elértéktelenedtek. Nagyon sok politikai protokoll fotónak ez lett a sorsa. Kit érdekel ma már, hogy ki kivel hajolt össze húsz évvel ezelőtt? Ezzel

szemben egy olyan fotó, amelyik csak egy üres utcát mutat, érdekessé válik, mert csak egyetlen Pobeda látható rajta. Ma már ezt az utcát így, üresen, nem lehet látni.

- Egy fontos szakmai dolog, hogy a fotósnak pontosan kell tudnia, hogy kit-kiket ábrázol a kép. Nincs asszisztense, aki felírja a szereplők nevét: balról jobbra...

- Ahogy azt egy anekdotából tudjuk: valamelyik központi napilapnál történt, talán Podgornijjal, aki meglátogatta az egyik vidéki szarvasmarha telepet, lefényképezték, amint egy marha mellett áll, és a fotó azzal a képalával jelent meg, hogy jobbról Podgornij elvtárs. Óriási balhé lett belőle.

- A mostani munkahelyedre hogy kerültél?

- Ide is Rédei Ferenc, a rovatvezető hívott, de a szerencse is kellett. Még a Népszavától küldtek ki tudósítani Aradra a romániai forradalom idején. T. Balogh Lacival mentünk bérelt autóval, aki akkor már a Reutersnél dolgozott. Útközben vettem egy Népszabadságot, kiolvastam és hátradtam a szélvédő alá. Megállítottak bennünket is a járőrök, kiszállítottak, kezelt a kocsira, ahogy kell, bár láthatták, hogy nem fegyveresek vagyunk, hanem újságírók. Az egyik katona észrevette a lapot, aminek a címlapján egy Reuters fotó volt a bukaresti eseményekről. Ez nagyon érdekelte a katonát, megnézte a képet, erre én nagy szorongások és szabadkozások közepette előkaptam a gépet és csináltam két kockát a román katonáról, amint a Népszabadságot nézegeti. Még aznap visszajöttünk és leadtam a Népszavának azokat a képeket, amiket az eseményekről - az áldozatok temetéséről - készítettem. Az említett fotókkal meg átsétáltam a Népszabadsághoz, ahol éppen azon vitatkoztak, hogy mi legyen a címlapon. Döbbenet nézték, hogy egy aznapi lapot olvas a román katona. Mondtam, hogy nem hozok én tegnapi fotót. Úgyhogy meglett a címlapjuk. Ez jó belépőnek bizonyult a laphoz.

- Voltak-e kiállításaid?

- Nem. Én szeretem a napilapos munkát, mert itt minden gyorsan megjelenik és ugyanolyan gyorsan

el is avul. A dicsőség nem tart sokáig. Nem vagyok rendszerező, saját magát fölépítő típus. De ez nem erény, hanem hátrány ebben a szakmában. Az első önálló kiállításom idén volt. A váci fegyházban, egy szigorúan zártkörű portréfotó kiállítás a bentlakókról.

- Tehát megérkeztél a Népszabadsághoz. Ez a rendszer- és tulajdonváltás időszaka.

- Jó hangulat volt, mindenki vadul dolgozott.

- Mennyiben különbözött ez a szerkesztőség a korábbiaktól?

- Az az idő már elmúlt, hogy a híreket a fotósnak kellett megtalálnia. Ez az újságíró dolga.

Annak

idején a fotós a képeivel házon belül is „házalt”, el kellett adnia fotóit. A deszkben (ahol a lap szerkesztése és végső összeállítása zajlik -Z. Z.) menedzselnie kellett a munkája eredményét. Ma már a képszerkesztő végzi ezt a munkát. Közben annyira felgyorsult az újságkészítés folyamata, hogy csak addig van közöd a képedhez, amíg megnyomod az exponáló gombot.

- Itt is adódhattak érdekes témák és pillanatok.

- Gyakori eset, mondjuk egy nagygyűlésen, hogy a közönség soraiban egy-egy karakteres figura jobban érdekel, mint a főszereplő. Én pedig nem fordíthatok hátat az eseménynek, mert egy ilyen zsánerképre azt mondja a szerkesztő, hogy jó-jó, de hol van az a kép, amikor a szónok...

- Gondolom, az izgalom sem maradt ki az életedből.

- Például, amikor Macedóniából tudósítottam a háborús események idején. A felvett képeket azonnal letöltöttem a laptopba és mobiltelefonon át hazaküldtem. Előfordult, hogy a délelőtti támadásról készített fotóimat otthon feltették a Népszabadság online-ra, és az interneten

megnézhattuk. Az egyik - filmre dolgozó - kolléga döbbenten nyugtázta, hogy a fotóimat két óra múlva a világhálón nézhettem. Ő még ki sem fűzte a tekercsét a gépből. De ez is meglehetősen munkaigényes módszer, mert a kártyát le kell tölteni, hogy másnap ismét tudjak dolgozni, az akkukat fel kell tölteni.

- Milyen körülmények között jutottál el oda?

- A haditudósítók egy meglehetősen zárt világot alkotnak, de sikerült a Reuters páncélozott dzsipjében egy helyet kapnom. Csodálkoztak is rajtam, mert új arc voltam, hiszen ott mindenki mindenkit ismer.

- A haditudósítók olyanok, mint a kábítószerfüggők, nyilván keresik a veszélyt, hiszen a feszültség adrenalin fokozó hatása is ugyan az a mechanizmus.

- Lehet, de az igazi feszültség nem attól van, hogy eltalálhat egy golyó. Inkább az okozza, hogy lemaradhat egy eseményről, még akkor is, ha csak két utcával odébb történik. A szorongás inkább ebből adódik.

- Még a katonaviselt fotósoknak sem árt ismerniük az alapvető szabályokat...

- Azokat mindenki igyekszik betartani: például, a gépkocsival mindig úgy kell megállni, hogy menekülés esetén ne kelljen forgolódni. Ha a lövés után nincs fűtülő hang, akkor innen lőnek oda, de ha fűtül, akkor minket lőnek. A mellényt mindig kell hordani, a fejet pedig nem szabad feleslegesen kidugni a fedezék mögül.

- Milyen emlékezetes felvételed készült ott?

- Azt a képet szeretem, ami arról szólt, hogy az ottani lakosok egyike másika a nagy lövöldözés

közben már szedegette össze a töltényhüvelyeket és lőszeresládákat. Azonnal hasznosították békés célokra a háború hulladékait.

- Milyen a legértékesebb háborús felvétel?

- Amilyet Cápá készített annak idején, a lövéssel egy időben. Ma a gyorsaság a legjobban értékelt. Készüljön el a kép, mielőtt a vér megalvad! Ez engem nem lelkesít annyira. Annak ellenére, hogy talán

én rohantam a legjobban a helyszínre. De belül éreztem, hogy hozzám igazán az előbbi téma áll közelebb. Jellemző volt a hangulatra, hogy a vérbeli haditudósító kollégák, a laptopomra pillantva megjegyezték, hogy art. Ez ott szitokszónak számított. Ezt hallani kellene, hogy milyen megvetéssel mondták: art. Mert a képeimen a menekülő lakosok mögé befotóztam a dzsámit is. Ilyesminek előttük nem volt becsülete, hiszen a haditudósítótól a szerkesztője mást kér. Ugyanakkor tökéletes kompozíciót vár el az olvasó is, hiszen olyan háborús akciófilmek nőttek fel, ahol minden beállítás művi, a torkolattüzek irreálisak és az a megvilágítás a valóságban nem létezik.

- Merre jártál még külföldön békés körülmények között?

- Szép képeket készítettem a mellékletünknek az Évezred városai sorozaton belül. Jártam Bécsben,

Brüsszelben, Bukarestben és Helsinkiben.

- Vannak-e kedvenc területeid, témáid?

- Főleg az elkapott pillanatokat szeretem. Amint éppen a plakátragasztó a keféjével simítja a hölgy

domborodó fenekét. Ezt a plakátot már korábbról ismertem és gondoltam, hogy ez akkor volna jó, amikor... És az élet elém hozta ezt a pillanatot. Le is maradtam miatta egy protokoll esemény elejéről, de nem vesztett vele semmit az olvasó. Legjobban az embereket szeretem

fotózni. És azt hiszem, hogy az utolsó pillanatban vagyunk. Nem szívesen szerepelnek. A nagy többség az ahhoz való jogát hangsúlyozza, hogy nem akar egy fotó alanya lenni. El kell ezt fogadni, mert tulajdonképpen ez a természetes. A primitív népeknél is van ilyen: azt érzik, a képpel elveszünk valamit belőlük. És tényleg, azokat a róluk visszaverődő fotonokat felfogjuk a gépben és elvisszük. A digitális technika előnye itt annyi, hogy a képet azonnal megmutatom és ezzel egy keveset visszaadok az ellopott látványból.

- Most milyen géppel dolgozol?

- Canon EOS 1D.

- Miért éppen a Canon mellett döntöttél?

- A Canon azért vezet, mert hamarabb lépett, nemcsak kényelmesebb, megbízhatóbb és gyorsabb, hanem, úgy tűnik, a Nikon lemondott a teljes leica méretű érzékelőről. Egy olyan változást érzek, mint amilyen nagyfilmről a kisfilmre váltás volt. Vagyis a perspektíva, a mélységélesség viszonya más egy ilyen kis érzékelőnél.

- A mélységélesség is más...

- Igen. Nagyon csodáljuk és élvezzük, hogy akár egy makro-felvételnél is minden tűéles. Ezáltal új hatások jönnek létre, új látvány születik, de egy idő múlva azok, akik dolgoztak a korábbi technikával is, azt mondják, hogy hol van az a hatás, hogy mondjuk egy portrénál az egyik szemre állítottuk az élességet, s a másik már életlen maradt.

- Nyilván az életlenség nemcsak technikai kérdés, hanem művészi hatóeszköz is.

- Igen. Ez pedig itt, éppen az Aranykéz utcai robbantás.

- Akkor én is csupán néhány száz méterre voltam az eseménytől, a Pest Megyei Hírlap szerkesztőségében, de nem volt film a gépemben. Amire odaértem, már csak a rendőrök hátát, meg a kordont fotózhattam. Te hogy értesültél erről?

- Mint sokszor, most is szerencsém volt. Elküldtek beteg platánokat fotózni, és éppen a Vörösmarty

téren nézegettem a fákat, amikor hallottam a robbanást. Mintha dörögne az ég. Majd láttam az embereket rohanni. Gondoltam magamban, ennyire azért nem esik az eső. A fotós ilyenkor, pont ellenkező

irányba fut, és amikor megláttam az első véres embert, akkor már sejtettem, hogy itt valami súlyos dolog történt. Én voltam az első élő ember a helyszínen, a rendőrök is engem fogtak meg legelőször és

rángattak el a közelből. Sajnáltam is azokat a kollégákat, akik az ilyen témákra álltak rá, és a fülükben a hallgatóval alszanak és a vécére is azzal mennek. Ők éppen egy tűzoltó gyakorlaton voltak a város határában, ahol tulajdonképpen semmi nem történt. Csodálkozva néztem körül, hogy már régen itt kellene lenniük, hiszen máskor mindig megelőznek.

- Az élet máshol rendezte a valóságot... De az sem mindennapos eset, hogy hajléktalanok tolnak egy guberált zongorát az úttesten vagy bibliát olvas valaki az aluljáróban, és az - uram bocsá'- ásító pápa Győrben.

- Vannak bizonyos helyszíneim a városban, amiket számon tartok. Hogy milyen jó lenne, ha erre jönne

mondjuk egy... és akkor oda időnként vissza-visszajárok. Az illusztrációs fotózáshoz ezek jól használ

hatók.

- A digitális technikánál nem kérdés, hogy színesre vagy fekete-fehér nyersanyagra dolgozol, de korábban mire fotóztál?

- A fekete-fehéret szerettem. A digitálisnál nagyon meg kell tanulni a színkezelést. Egyrészt a

fizikai hatásokat, másrészt azt, hogy a mai világ annyira csiricsaré, olyan mértékű a színbeli környezetszennyezés, hogy szinte fájó. Katasztrofális az emberek öltözködése is e téren, ha pedig ízléssel öltözik, akkor a háttérben van valami örült, oda nem illő folt.

- Tehát, szerinted túl sok a szín és harsogó a színvilág. Ez viszont több információ.

- Igen, de főleg. Köröskörül nagyon csúnya színek láthatók. Az, hogy valami ne legyen zavaró a fotón, szinte lehetetlen. A fekete-fehér sokat segíthet ebben, hiszen kiemeli a valóságból a képet. Nem

azt nézik, hogy ki van rajta, hanem, hogy milyen a fotó. A kép önálló életet élhet, inkább válhat művé

szetté.

- Aki az életet fotózza, annak adott a környezet...

- Igen. Nem véletlen, hogy egy játékfilmnél mindent megterveznek. A háttérben látható házak színét,

a világítás színhőmérsékletét. Az emberek pedig ugyanazt a - hollywoodi filmekben látott - képi világot kérik számon. Olyan nagy a nyomás, hogy a fotósok néha hozzányúlnak a képhez. Ez pedig már egy másik - etikai - problémát vet fel. A kép az dokumentum, ha beavatkozunk, akkor

hiteltelenné válik. Ismeretes a Washington Post fotósának az esete, aki az Irakban egymás után

készített két felvételéből csinált egy harmadikat, mert a három szereplő közül egyik is, másik is rossz felé nézett. Az új kép jó lett, de ez a pillanat nem létezett. Ez hiteltelenné tette az újságot. Ahol

a fénykép dokumentum jellege az elsődleges, a legkisebb manipuláció is az ördögtől való. Ki is rúgták

a kollégát emiatt.

Zétényi Zoltán (FotoVideo, 2003. december)